

[B] **MONUMENTALE BIOGRAFIE VAN
“VADERTJE” DREES**

Willem Drees (1886-1988) was een van de belangrijkste Nederlandse politici van de twintigste eeuw. In 2006 kreeg hij een plaats in de gezaghebbende Canon van Nederland, een lijst van vijftig belangrijke onderwerpen uit de vaderlandse geschiedenis, van de hunebedden tot de euro. Als minister van Sociale Zaken realiseerde Drees in 1947 de “Noodvoorziening voor ouden van dagen”. Vanaf 1948 was hij gedurende tien jaar minister-president. Als “Vadertje Drees” staat hij symbool voor de naoorlogse wederopbouw, de rooms-rode coalitie en de welvaartsstaat. Hij bleef vooral een nationale figuur; hij ambieerde geen rol in de Socialistische Internationale of in de Europese of Atlantische politiek zoals bijvoorbeeld zijn Belgische tijdgenoot en geestverwant Paul-Henri Spaak. De Canon vermeldt ten slotte ook Drees’ legendarische zuinigheid en eenvoud.

In maart 2014 verscheen het slotdeel van wat uiteindelijk een vijfdelige biografie van Drees is geworden. “Elk boek heeft zijn geschiedenis”, is de mooie openingszin van het eerst verschenen deel in 2003. Op dat moment werkten Hans Daalder (1928) en Jelle Gaemers (1964) al tien jaar aan het project. In 1973 had Drees Daalder, hoogleraar politicologie, gevraagd zijn biografie te schrijven. Deze kwam daar pas aan toe na zijn emeritaat in 1993. Hij trok historicus Gaemers aan als onderzoeksassistent. Geleidelijk ontwikkelde zich een twee-eenheid. De auteurs verdienen grote bewondering voor de toewijding waarmee zij aan dit megaproject hebben gewerkt. Stijlverschillen zijn nauwelijks aan te wijzen. Beiden vertellen op dezelfde rustige en degelijke toon. Hun beschouwingen zijn grondig. Zij laten de feiten spreken, eerder dan dat zij meningen geven.

De biografie bestaat allereerst uit twee chronologische delen over de 62 jaren vóórdat Drees minister-president werd. In *De rode wethouder* (verschenen in 2006) behandelt Gaemers de jeugd en de vooroorlogse loopbaan in de lokale en nationale politiek. Drees groeide op in een protestants-christelijk gezin, maar koos onder invloed van de Dreyfus-affaire al vroeg voor het socialisme. Diepe indruk maakte in 1904 ook het charismatische optreden van Jean Jaurès op het

Willem Drees in 1958, Foto Rijksoverheid.

internationaal socialistisch congres in Amsterdam. Jaurès verdedigde de deelname van zijn partij aan een “burgerlijke” regering. Drees zou zelf geen leidende rol spelen in beginseldebatten. Zijn betekenis voor het socialisme lag in zijn werk als praktisch bestuurder. Vanaf 1913 was hij – aanvankelijk stenograaf in de Tweede Kamer – lid van de Haagse gemeenteraad. Het wethouderschap tussen 1919 en 1933 maakte van hem een praktische en tot compromissen geneigde bestuurder. “Weinig gerucht, veel gedaan”, oordeelt Gaemers. Vanaf 1933 tot de Duitse inval in 1940 was Drees lid van de Tweede Kamer; vanaf 1939 fractievoorzitter. In de Kamer ontpopte hij zich als een fel bestrijder van de fascistische regimes in Europa. Vanaf 1937 was de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) in de Tweede Kamer doorgedrongen. Drees schrok er niet voor terug de misdadigheid van het naziregime aan de kaak te stellen. Toen een NSB’er betoogde dat de criminaliteitscijfers in Duitsland lager waren dan in Nederland, interrumpeerde Drees: “Daar worden misdadigers met officiële ambten bekleed.”

In *Gedreven en behoedzaam* (verschenen in 2003) behandelt Daalder de jaren 1940-1948. Tijdens de

Bezetting nam Drees deel aan het ondergrondse overleg met vertegenwoordigers van andere politieke partijen. Als ideale voorzitter ontwikkelde hij zich in verschillende illegale gremia tot een nationale figuur. Na de bevrijding verkoos hij het ministerschap van Sociale Zaken boven een mogelijk minister-presidentschap. Ook hier ging het hem om het voeren van een praktische politiek die hem uiteindelijk tot boegbeeld zou maken van de naoorlogse arbeidsverhoudingen en van de opbouw van de verzorgingsstaat.

Naast de twee chronologische delen verschenen twee thematische studies, beide van de hand van Daalder. In *Vier jaar nachtmerrie* (2004) staat Drees’ rol in de Indonesische kwestie in 1945-1949 centraal. Dit deel heeft de meeste kritiek losgemaakt omdat het eigenlijk meer een geschiedenis is van de dekolonisatie dan onderdeel van een biografie. Beleidsdetails krijgen soms zoveel aandacht dat de hoofdpersoon zelf naar de achtergrond wordt gedrongen. Drees sprak achteraf van “vier jaar nachtmerrie”. Hij had als minister-president weinig grip op de ontwikkelingen gekregen. Tegen zijn zin moest hij eind 1948 akkoord gaan met de grootscheepse gewapende interventie, beter bekend als de Tweede Politie Actie, die in militair opzicht weliswaar succesvol was, maar internationaal zoveel verzet opriep dat Nederland kort daarna de handdoek in de ring moest gooien.

In 2007 publiceerde Daalder *Drees en Soestdijk* over de problemen rond de monarchie in de jaren 1948-1956. Het gaat om de zogenoemde Hofmans-affaire die ontstond nadat in 1948 de gebeds-genezeres Greet Hofmans aan het hof was verschenen en de vertrouwenspersoon was geworden van koningin Juliana. De kwestie had persoonlijke aspecten, de crisis in het huwelijk van Juliana en prins Bernhard, en politieke, zoals het conflict tussen koningin en ministers over de teksten van Juliana’s toespraken bij een bezoek aan de VS in 1952 of over haar weigering gratie te ontzeggen aan enkele ter dood veroordeelde Duitse oorlogsmisdadigers. In 1956 kwam de affaire in de openbaarheid door een publicatie in het Duitse blad *Der Spiegel*. Na het advies van een commissie van vertrouwensmannen moest Juliana zich ontdoen van Hofmans. Daalder laat zien dat Drees al langer onder druk stond om in te grijpen, maar daarvan afzag.

Het gevaar van een constitutioneel conflict was te groot. Toch werden de doelen die de premier zich had gesteld – geen echtscheiding en geen abdicatie – wel gehaald. Het boek besluit dan ook terecht met een opmerking die Drees in 1986 tegenover Daalder maakte: “Interessant is intussen [...] dat ik contacten had met drie koninginnen, met wie de verhoudingen merkwaardig goed zijn geweest.”

Het vijfde en laatste boek schreven Daalder en Gaemers samen. Het behandelt de tien premierjaren en de lange levensavond waarin Drees uitgroeide tot *elder statesman*. Het eerste deel bevat een aantal mooie, beknopte hoofdstukken over Drees' functioneren als minister-president, bijvoorbeeld zijn optreden in het parlement. Als voorzitter van de ministerraad toonde hij zijn grote dossierkennis en zijn bemiddelende kwaliteiten. Soms stond hij echter alleen en moest hij zich neerleggen bij de meerderheid. De auteurs tonen aan dat de spotnaam “wethouder van Nederland” onterecht was: Drees had wel degelijk belangstelling voor de buitenlandse betrekkingen. Hij bemoeide zich uitgebreid met de Atlantische samenwerking, de Europese integratie en het defensiebeleid. Al met al laat dit deel zich lezen als een handleiding voor elke minister-president. Tegelijkertijd tonen Daalder en Gaemers hun held ook “op pantoffels”. Drees was een gesloten persoonlijkheid voor wie de politiek de grootste hobby was. De auteurs laten zien dat de premier zich bewust was van zijn sobere imago en het politieke belang ervan: “Drees was de verpersoonlijking van de Nederlander zoals die zichzelf graag zag: hardwerkend, degelijk en betrouwbaar, sober en eenvoudig, nuchter, maar toch niet helemaal gespeend van idealisme.” Tegelijkertijd waren de zuinigheid en eenvoud ook echt. Zo wandelde de minister-president inderdaad vaak 's ochtends van zijn huis in de Beeklaan naar zijn ministerie aan het Plein 1813 en kwam hij tussen de middag thuis om te lunchen.

De keuze om in het slotdeel de chronologische aanpak van de eerdere delen los te laten heeft een nadeel, namelijk dat problemen die tegelijkertijd speelden, los van elkaar worden beschouwd. Zo had Drees tijdens de kabinetsformatie van 1956 méér zorgen vanwege de Hofmansaffaire dan over de vraag of de PvdA en hijzelf nu wel of niet in een kabinet zouden terugkeren. Daarom besloten de

auteurs een hoofdstuk “De monarchie in gevaar?” op te nemen. Deze samenvatting van *Drees en Soestdijk* is buitengewoon geslaagd. In kort bestek wordt Drees' rol in de kwestie uiteengezet. Het is jammer dat Daalder en Gaemers niet ook eenzelfde samenvatting opnamen over de Indonesische kwestie, die toch eveneens het premierschap heeft bepaald.

Na zijn aftreden in 1958 was Drees lang actief als schrijver en commentator. Hij publiceerde onder meer verschillende delen herinneringen, een studie over Marx en Lassalle en een boek over de totstandkoming van het regeringsbeleid. Een dramatisch moment was de breuk met de PvdA in 1971. Drees' zakelijkheid botste met de polarisatiestrategie van de partij (die vooral was gericht tegen de katholieke KVP) terwijl zijn socialistische principes zich verzetten tegen het streven naar een progressieve volkspartij. Tegelijkertijd steeg in het land de waardering voor de oud-premier. Vooral de televisieoptredens tot op hoge leeftijd droegen sterk bij aan het imago van staatsman. Daalder en Gaemers laten zien dat Drees' heldere uitdrukkingwijze, uitstekende geheugen en zijn vermogen om gewone mensen aan te spreken ook voor de camera goed overkwamen.

Vijf delen en bijna 2.700 bladzijdes voor één levensgeschiedenis is wel héél veel voor een biografie. Bij de presentatie van het slotdeel verklaarde de uitgever dat in elk dik boek, hoe mooi ook, “een dun boek zit dat schreeuwt om eruit te komen”. Dat het Daalder en Gaemers gegeven moge zijn ook nog dat ene, dunne boek te schrijven.

J.W.L. BROUWER

HANS DAALDER EN JELLE GAEMERS, *Willem Drees 1886-1988. Premier en elder statesman. De jaren 1948-1988*, Balans, Amsterdam, 2014, 640 p.

HANS DAALDER EN JELLE GAEMERS, *Willem Drees 1886-1988* (vijf delen in cassette), Balans, Amsterdam, 2.643 p.